

: 331.1/.4: 331.2: 331.5: (0:303): =10: (492):
(0:31): 35.078.51:

96-337

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Fotografen in Nederland 2

Erkenning en inkomensvorming van fotografen
via het beeldende kunstbeleid van het Rijk

Auteurs:

Henk Vinken

Ludo van Dun

Dit onderzoek is uitgevoerd door het IVA, Instituut voor
Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Universiteit
Brabant, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur
en Wetenschappen

Rijswijk, januari 1996

Voorwoord

Dit onderzoek maakt deel uit van een tweeluik. Tegelijk met deze publikatie is "FOTOGRAFEN IN NEDERLAND - De sociaal-economische positie van fotografen belicht" verschenen.

De aanleiding voor beide onderzoeken vormde het 50-jarig bestaan van de GKf, beroepsvereniging van fotografen. Bij deze beroepsorganisatie, bij de Federatie van Kunstenaarsverenigingen en bij de Directie Kunsten van het Ministerie van OCenW bestond behoefte aan inzicht in zowel de sociaal-economische positie van fotografen in Nederland als in hun positie in het beeldende kunstbeleid van het Rijk.

Ik dank de GKf en de Federatie voor hun samenwerking.

drs. P.J.M. Ligthart,

wnd. hoofd afdeling Beeldende Kunsten, Bouwkunst en Vormgeving

Inhoudsopgave

1 Onderzoek naar fotografen in het Rijkscircuit

1.1	Inleiding	1
1.2	Vraagstelling	1
1.3	Onderzoeksaanpak	3

2 Erkenning en inkomensvorming van fotografen

2.1	Inleiding	5
2.2	Subsidies, opdrachten en aankopen	5
2.3	Aantal keren en aantal bronnen	7
2.4	Institutionele erkenning	14
2.5	Inkomensvorming	16
2.6	Resumé	19

3 De relatieve positie van fotografen

3.1	Inleiding	21
3.2	Subsidies, opdrachten en aankopen	21
3.3	Aantal keren en aantal bronnen	24
3.4	Institutionele erkenning	25
3.5	Inkomensvorming	26
3.6	Resumé	29

4 Conclusies

4.1	Inleiding	33
4.2	Erkenning	33
4.3	Inkomensvorming	35
4.4	Slot	35

Referenties	37
-------------	----

Hoofdstuk 1

Onderzoek naar fotografen in het Rijkscircuit

1.1 Inleiding

De beroepsvereniging van fotografen GKf van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen heeft met steun van het Ministerie van OCenW een onderzoek geïnitieerd naar de actuele sociaal-economische positie van fotografen. Het Ministerie van OCenW heeft in dit kader IVA Tilburg de opdracht verleend om te onderzoeken wat de positie van fotografen is in het stelsel van Rijksinstrumenten van beeldende kunstbeleid. Van dit onderzoek wordt hier verslag gedaan.

In dit eerste hoofdstuk komen de vraagstelling en aanpak van het onderzoek aan bod. In de twee volgende hoofdstukken staan de onderzoeksresultaten: één hoofdstuk waarin de positie van de fotografen in het reputatie- en inkomensvormende circuit van Rijksinstrumenten 'en detail' wordt beschreven en één hoofdstuk waarin de positie van fotografen in het Rijkscircuit op hoofdlijnen wordt afgezet tegen die van niet-fotografen. In het vierde hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies geresumeerd.

1.2 Vraagstelling

Het is een inmiddels door velen gedeelde mening dat fotografie een belangrijke plaats inneemt in de ontwikkeling van de autonome beeldende kunst. Fotografie beweegt zich bij uitstek op het snijvlak van autonome en gebonden beeldende kunst. De beroepspraktijk bestaat uit enerzijds de produktie van vrij werk en anderzijds de produktie van werk-in-opdracht. Er zijn fotografen die zich uitsluitend toeleggen op de produktie van autonome beeldende kunst en er zijn ook fotografen die zich niet verwant voelen met kunstfotografie en zich liever bezighouden met documentaire fotografie. Waarschijnlijk bestaat de grootste groep uit fotografen die vrij en gebonden werk combineren. Waarschijnlijk is het ook dat de sociaal-economische positie van deze fotografen, juist door die gedeelde beroepspraktijk, afwijkt van die van de gemiddelde autonome beeldende kunstenaar in Nederland. Het inzicht dat uit bestaand onderzoek over de sociaal-economische positie van beeldende kunstenaars kan worden verkregen is door de gedeelde beroepspraktijk van fotografen waarschijnlijk niet geheel van toepassing op fotografen. Om deze reden bestaat er bij de beroepsvereniging van fotografen GKf van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen behoefte aan feitelijk inzicht in de positie van fotografen.

Zo ontbreekt er inzicht in de mate waarin fotografen in aanmerking zijn gekomen voor de Rijksinstrumenten voor beeldende kunstbeleid zoals die vanaf 1984 bestaan en in de mate waarin de positie van fotografen wat dit betreft afwijkt van die van niet-fotogra-

fen. Het gaat in dit circuit dan met name om de twee subsidie-instrumenten Individuele Subsidies en Beroepskostenvergoedingen, de drie opdrachtinstrumenten Verruimd Opdrachtenbeleid, Praktijkburo Beeldende Kunstopdrachten, en de percentageregeling van de Rijksgebouwendienst, en de drie aankoopinstrumenten Rijksaankopen, de Museumaankoopregeling en de Rentesubsidiereregeling. De afgelopen jaren heeft het IVA een bestand aangelegd waarin alle kunstenaars voorkomen die in aanmerking zijn gekomen voor de Rijksinstrumenten, of die, althans wat betreft de subsidies, een poging hebben ondernomen hiervoor in aanmerking te komen. Jaarlijks worden nieuwe Rijksgegevens toegevoegd en jaarlijks rapporteert het IVA over de instroom, uitstroom en doorstroom van kunstenaars in het bestand (zie Vinken & Van Dun, 1994, 1995). Op dit moment bevat dit Rijksinstrumentenbestand ongeveer 11.000 kunstenaars die in de periode 1984-1992 voor één of meerdere van voornoemde Rijksinstrumenten in aanmerking zijn gekomen.

De centrale vraag van dit onderzoek is hoe vaak en voor welke Rijksinstrumenten komen fotografen in aanmerking, welke inkomsten hebben zij hieruit, en in welke mate zijn er verschillen met niet-fotografen?

In het voorliggende onderzoek wordt de vraagstelling betrokken op de scores van fotografen in de periode 1989-1992. Recentere gegevens zijn op dit moment niet voorhanden. De keuze voor 1989 als startjaar hangt enerzijds samen met de vergelijkbaarheid met eerder onderzoek en anderzijds met de mogelijkheid tot identificatie van fotografen in het bestand (zie verder). Het laatste onderzoeksverslag over het kunstenaarsbestand behandelt eveneens de periode 1989-1992. Door ook dit onderzoek te betrekken op deze periode ontstaat de mogelijkheid om de positie van fotografen zonder belemmeringen te vergelijken met die voor de totale populatie beeldende kunstenaars die in aanraking zijn geweest met de beeldende-kunstinstrumenten van de Rijksoverheid.

In eerder IVA-onderzoek wordt een combinatie gemaakt van het aantal keren dat kunstenaars scoren op de instrumenten en het aantal verschillende instrumenten waarop zij scoren. Deze combinatie wordt gezien als een maat voor institutionele erkenning. De selecties voor subsidietoekenning, opdrachtverlening en het verrichten van aankopen zijn gebed in instituties, regelingen en commissies die eisen van professionaliteit en kwaliteit aan het werk van de betreffende kunstenaar stellen. Het combineren van bovengenoemde parameters meet daarom de mate waarin kunstenaars in hun kunstenaarschap erkend worden door deze instellingen. Hoe vaker en vooral voor hoe meer verschillende instrumenten een kunstenaar in aanmerking komt des te hoger is de institutionele erkenning van deze kunstenaar. De institutionele erkenning van fotografen zal worden vergeleken met die van niet-fotografen.

Tot slot zal bij de analyses van de relatieve positie van fotografen in het bestand met Rijksinstrumenten worden gelet op de factor woonplaats. Er kan worden nagegaan of fotografen die in de vier grote Nederlandse steden (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht) wonen vaker scoren op de Rijksinstrumenten, een hoger inkomen en/of een hogere mate van erkenning hebben dan fotografen die buiten deze vier grote steden wonen. De betere artistieke infrastructuur in de vier grote steden maakt het mogelijk dat kunstenaars in deze steden meer fysieke mogelijkheden hebben om hun werk te tonen en

af te zetten. Het bestaan in de grotere steden van meer en grotere sociale netwerken van in het landelijke kunstcircuit relevante anderen biedt meer kansen om zich als kunstenaar zichtbaar te maken en meer bekendheid te verkrijgen. Echter het is mogelijk dat woonplaats in deze zin voor fotografen minder van belang is dan voor andere beeldende kunstenaars. Fotografie is bij uitstek een medium dat via publikaties de weg naar de buitenwereld vindt. Een hogere zichtbaarheid en uiteindelijk een grotere mate van erkenning als fotograaf is mogelijk minder direct gebonden aan de beschikbaarheid van specifieke presentatieruimtes en ook minder afhankelijk van participatie in netwerken in het kunstcircuit.

1.3 Onderzoeksaanpak

Het bovengenoemde Rijksinstrumentenbestand bevat vele gedetailleerde gegevens op het niveau van individuele kunstenaars: biografische gegevens, woonplaatsgegevens, gegevens over de toe- of afwijzingen van subsidies bij de subsidie-instrumenten, gegevens over de aantallen opdrachten en aankopen per instrument in elk jaar en ook inkomensgegevens met betrekking tot deze instrumenten. Er zijn echter geen gegevens beschikbaar over de kunstdiscipline waarin deze kunstenaars (voornamelijk) werkzaam zijn. Dat betekent dat fotografen als zodanig niet in het bestand te herkennen zijn. Om dit toch te bereiken zijn twee strategieën gevolgd. Op de eerste plaats is een bestand gebruikt met namen van kunstenaars die zich onder de noemer 'fotografie' bij het Fonds van Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst te Amsterdam hebben aangediend voor het verkrijgen van een Individuele Subsidie. Dit fotobestand bevat 980 fotografen die vanaf 1988 hiervoor een aanvraag bij het Fonds BKVB hebben ingediend. Op de tweede plaats is er binnen het Verruimd Opdrachtenbeleid een onderscheid te maken naar fotografie-opdrachten en andere opdrachten. Dit betekent dat er een tweedeling in het bestand kan worden aangebracht tussen fotografen en niet-fotografen.

Het fotobestand van het Fonds BKVB is gelegd naast het bestand met kunstenaars die in aanmerking komen voor de Rijksinstrumenten. In dit laatste bestand wordt voor diegenen die in het fotografenbestand zitten een positieve score op een nieuw te creëren variabele 'fotograaf' gegeven. Ook de 83 kunstenaars die in de periode 1989-1992 voorkomen bij de fotografie-regeling binnen het Verruimd Opdrachtenbeleid hebben een positieve score op de variabele 'fotograaf' gekregen. Alle anderen in het Rijksinstrumentenbestand krijgen een negatieve score op deze variabele. Hierna zijn die kunstenaars geselecteerd die in het Rijksinstrumentenbestand in de periode 1989-1992 voorkomen (als subsidie-aanvrager, opdrachtnemer, verkoper van werk). Het hieruit resulterende analysebestand bevat 9046 kunstenaars waarvan 754 fotografen. We houden dus minder fotografen over dan de 980 fotografen uit het fotobestand plus de 83 fotografen uit het Verruimd Opdrachtenbeleid. Maximaal 309 van de maximaal 1063 fotografen (maximaal indien er tussen de kunstenaars uit het Fonds BKVB-fotobestand en die uit het Verruimd Opdrach-

tenbeleid geen overlap is) zijn vóór 1989 en/of na 1992 in aanraking geweest met subsidies, opdrachten en/of aankopen op het Rijksniveau.

De aldus verkregen groep van 754 fotografen bevat kunstenaars die zich specifiek op fotokunst hebben toegelegd, maar evengoed kunstenaars waarvoor het medium fotografie één van de vele media is waarmee zij werken. De 754 zijn geselecteerd en verder als fotograaf worden aangeduid omdat zij vanaf 1988 in aanmerking zijn gekomen, of althans een poging hebben gedaan, al dan niet tevergeefs, om in aanmerking te komen voor specifiek voor fotografie bedoelde beleidsinstrumenten. Zij allen zijn eens onder de noemer fotografie in aanraking geweest met de Rijksoverheid tussen 1989-1992. Het is mogelijk dat, indien zij vaker dan eens in aanraking zijn geweest met de Rijksoverheid, zij dat opnieuw als fotograaf hebben gedaan. Echter in het geval van beeldende kunstenaars die naast fotografie ook andere media gebruiken is het evenzeer mogelijk dat zij onder een andere noemer en niet opnieuw als fotograaf met het Rijk in aanraking zijn geweest. Hoewel er onder deze totale groep van 754 kunstenaars zich ook kunstenaars kunnen bevinden die weinig met fotografische technieken werken duiden we hen om stilistische redenen in het vervolg toch steeds aan met fotografen. Om toch een iets zuiverder beeld te krijgen van diegenen die op de titel van fotograaf met het Rijk in aanraking zijn geweest zijn twee nadere analyses uitgevoerd. Ten eerste is de groep geïsoleerd die in het kader van de fotografierегeling van het Verruimd Opdrachtenbeleid zijn uitgenodigd een fotografie-opdracht te aanvaarden. Van deze, in totaal 83, 'opdracht-fotografen' is bekeken hoe vaak zij in het Rijkscircuit voorkomen, voor hoeveel verschillende instrumenten zij in aanmerking zijn gekomen, wat hun institutionele erkenning is en wat hun inkomensvorming is. Ten tweede is met behulp van de ledenlijst van de beroepsvereniging van fotografen GKf (oktober 1995) bekeken hoe GKf-leden onder de 754 fotografen in het Rijkscircuit gescoord hebben. Van deze in totaal 77 'GKf-fotografen' zijn dezelfde gegevens bekeken als van de opdracht-fotografen. Op deze wijze ontstaat een beeld van de erkenning en inkomensvorming van de relatief grote groep kunstenaars die gebruik hebben gemaakt van de fotografierегelingen en van de kleinere groep fotospecialisten onder hen, zoals de opdracht-fotografen en de GKf-fotografen.

Bij de analyses wordt gebruikt gemaakt van eenvoudige beschrijvende statistiek (percentages, gemiddelden, medianen, standaarddeviaties, e.d.) en zullen verschillen tussen relevante groepen (fotografen versus niet-fotografen, opdracht-fotografen en de GKf-fotografen, inwoners van de vier grote steden versus inwoners van andere plaatsen) worden beschreven. De verschillen tussen de groepen worden niet op significantie getoetst. Toetsing van deze verschillen is alleen in steekproefonderzoek relevant. Een verschil dat in een steekproef wordt gevonden moet worden getoetst om na te gaan of dit verschil, met zekere betrouwbaarheidsmarges, ook in de populatie waarschijnlijk is. Hier wordt niet met steekproeven gewerkt, maar met populatiegegevens, dat wil zeggen alle kunstenaars die in de betreffende periode met de Rijksinstrumenten in aanraking zijn gekomen. Elk verschil dat wordt gevonden is dan in principe interessant.

Hoofdstuk 2

Erkenning en inkomensvorming van fotografen

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden voor de periode 1989-1992 de scores gepresenteerd van de fotografen op de volgende drie soorten Rijksinstrumenten: subsidies (aanvragers, toekenningen en afwijzingen), opdrachten en aankopen (paragraaf 2.2). Vervolgens is er aandacht voor het aantal keren dat de fotografen in deze periode in aanmerking zijn gekomen voor de verschillende Rijksinstrumenten en voor het aantal verschillende Rijksinstrumenten waarvan de fotografen, en de opdracht fotografen en de GKf-fotografen onder hen, gebruik hebben gemaakt (paragraaf 2.3). Er zal gekeken worden naar de mate van institutionele erkenning (paragraaf 2.4) en tot slot zal de inkomensvorming per soort Rijksinstrument aan bod komen (paragraaf 2.5). Bovendien zal per paragraaf bekeken worden wat de invloed is van woonplaats. Tot slot resumeren we de belangrijkste resultaten (paragraaf 2.6).

2.2 Subsidies, opdrachten en aankopen

Hoe scoren de 754 fotografen in de periode 1989-1992 op de subsidies, opdrachten en aankopen? Van de 515 fotografen die een aanvraag voor een Individuele Subsidie hebben ingediend, heeft 32% (164 fotografen) een toekenning gehad en is 68% alleen afgewezen. Van de 392 aanvragers van een Beroepskostenvergoeding heeft 46% (182 fotografen) een toekenning gehad en is 54% alleen afgewezen. Nemen we de Individuele Subsidies en Beroepskostenvergoedingen samen, dan heeft van de 711 aanvragers 41% (294 fotografen) minstens één keer op één van beide instrumenten een toekenning gehad. Daarvan heeft 18% (of 52 fotografen) op beide instrumenten minstens één toekenning gehad. Op het totaal van 754 fotografen is 39% eens of vaker in aanmerking gekomen voor één of beide instrumenten. Van de 711 subsidie-aanvragers woont 60% in de vier grote steden en 40% daarbuiten. Van degenen met een toekenning komt 65% uit de vier grote steden en van degenen met een afwijzing 58%. Bij toekenningen zijn de fotografen uit de grote steden dus over- en bij de afwijzingen iets ondervertegenwoordigd.

In het kader van het Verruimd Opdrachtenbeleid zijn aan vijftien fotografen (2%) twintig opdrachten verstrekt.¹ Het Praktijkburo Beeldende Kunstopdrachten heeft in totaal

---

¹ Hier worden de Beeldende Kunst- en de Kado-regeling van het Verruimd Opdrachtenbeleid meegenomen. De subregeling Fotografie blijft buiten beschouwing omdat het analysebestand mede op basis hiervan is samengesteld.

achttien opdrachten van dertien fotografen (2% van 754 fotografen) begeleid. In het kader van de percentageregeling van de Rijksgebouwendienst zijn aan zeven fotografen (1%) acht opdrachten verleend. Over het geheel van de opdrachtinstrumenten hebben in totaal 34 fotografen (5%) 46 opdrachten gekregen. Dat betekent dat opdrachten vaak aan verschillende fotografen worden verstrekt. De overlap tussen de verschillende opdrachtinstrumenten wat betreft kunstenaars is klein. Zo'n 59% van de fotografen met een opdracht komt uit de vier grote steden. Dat wijkt niet af van de verdeling in de totale groep (van de 754 fotografen woont 60% in één van de vier grote steden van Nederland).

Van 46 fotografen (6%) is door de Rijksdienst Beeldende Kunst werk aangekocht. Door musea is van 59 fotografen (8%) werk aangekocht; van drie fotografen is elk jaar werk aangekocht. Via galeries met toepassing van de Rentesubsidieregeling is van 50 fotografen (7%) werk verkocht. Bij de drie aankoopinstrumenten samen zijn 112 fotografen (15%) betrokken. Zonder overlap zouden 155 fotografen betrokken zijn bij de aankoopinstrumenten; nu is daarvan bijna 30% bij twee of alle drie de instrumenten betrokken geweest. De overlap bij de aankoopinstrumenten wat betreft kunstenaars is dus relatief groot; er wordt vaker van dezelfde fotografen werk aangekocht. Net als bij de opdrachten geldt nu bij de aankopen dat de fotografen uit de vier grote steden niet oververtegenwoordigd zijn: 61% van degenen met een aankoop woont in deze steden.

Wat is de overlap tussen de verschillende instrumenten? In onderstaande tabel staan over dit onderwerp de absolute cijfers.

Tabel 2.1: Aantal fotografen naar de mate waarin zij op verschillende instrumenten voorkomen naar instrument en type instrument

	IS	BK	VO	PB	RG	RA	MA	RS
IS	164							
BK	52	182						
VO	11	8	15					
PB	10	5	0	13				
RG	0	4	0	1	7			
RA	30	21	6	3	1	46		
MA	33	24	8	7	2	18	59	
RS	24	29	8	6	4	15	20	50
	subsidies		opdrachten		aankopen			
subsidies	294							
opdrachten	27		34					
aankopen	86		25		112			

Toelichting: Op de diagonalen (vetgedrukt) staan de totalen waaraan de overige zijn te relateren

Er zijn 294 fotografen met een subsidie, 34 met een opdracht en 112 met een aankoop. Van de 301 fotografen met een subsidie en/of een opdracht komen er 27 of 9% op beide typen instrumenten voor. Vanuit de subsidies bezien komt 9% (27 op 294) voor bij de

opdrachtregelingen. Vanuit het perspectief van de subsidies is de overlap laag te noemen. Vanuit het perspectief van de opdrachten is de overlap juist hoog te noemen: 27 op 34 is 79%. Van de 320 fotografen met een subsidie en/of een aankoop komen 86 fotografen of 27% op beide typen instrumenten voor. Vanuit de subsidies bezien is dat een overlap van 29% (86 op 294). Vanuit de aankopen is dat een overlap van 77% (86 op 112). Van de 121 fotografen met een opdracht en/of aankoop komen 25 fotografen of 21% voor op beide instrumenten. Vanuit de opdrachten is dat een overlap van 74% (25 op 34). Vanuit de aankopen is de overlap 22% (25 op 112).

Vanuit Individuele Subsidies bezien is onder fotografen de overlap met de Beroepskostenvergoedingen het grootst, op enige afstand gevolgd door de overlap met Rijks- en Museumaankopen. De Beroepskostenvergoedingen hebben de grootste overlap met Rentesubsidieregeling en de kleinste met de drie opdrachtinstrumenten. Er is een zekere overlap tussen Verruimd Opdrachtenbeleid en de drie aankoopinstrumenten. Fotografen die bij het Verruimd Opdrachtenbeleid voorkomen komen niet voor bij de andere opdrachtinstrumenten. Eenzelfde beeld vinden we bij het Praktijkburo en de percentageregeling van de Rijksgebouwendienst. Het aantal betrokken fotografen bij de twee instrumenten is bijzonder klein te noemen. De fotografen die in de Rijksaankopen zitten komen vooral ook bij de Individuele Subsidies voor. Dat geldt ook voor de fotografen van de Museumaankopen. De fotografen die in de Rentesubsidieregeling scoren komen vooral ook bij de Beroepskostenvergoedingen en, in iets minder mate, de Individuele Subsidies voor. Voor alle drie de aankoopinstrumenten geldt dat de overlap met de opdrachtinstrumenten laag is.

De scores op het totaal van alle acht instrumenten samen geven aan dat bijna 43% van alle fotografen succesvol is geweest in het verwerven van een subsidie, opdracht en/of aankoop. Voor fotografen uit de vier grote steden is dat percentage 46%; de fotografen uit de overige steden scoren bijna 39%.

2.3 Aantal keren en aantal bronnen

In deze paragraaf wordt per instrument, per soort instrument en voor het totaal van de instrumenten gekeken naar het aantal keren dat fotografen daarvoor in aanmerking zijn gekomen in de jaren 1989 tot en met 1992. Bovendien wordt gekeken naar het aantal verschillende instrumenten (bronnen) waarvoor zij in aanmerking zijn gekomen. Bij de Individuele Subsidies en de Beroepskostenvergoedingen wordt behalve naar de toewijzingen ook naar de afwijzingen gekeken.

Tabel 2.2: Aantal fotografen naar het aantal positief en negatief beoordeelde aanvragen
Individuele Subsidies in de periode 1989-1992

	positief 1989-1992		negatief 1989-1992	
	n	%	n	%
1	119	72,6	331	81,1
2	34	20,7	64	15,7
3	10	6,1	12	2,9
4	1	0,6	1	0,2
aantal	164	100,0	408	100,0
gemiddelde	1,4		1,2	
std. afwijking	0,62		0,50	
som	221		499	

In Tabel 2.2 wordt duidelijk dat van de 515 fotografen die samen 720 aanvragen voor een Individuele Subsidie hebben gedaan, er 164 eens of vaker een toewijzing hebben gehad (32%). Daarvan heeft ruim 27% vaker dan eens een subsidie gehad. De 164 fotografen zijn gemiddeld 1,4 keer voor een subsidie in aanmerking gekomen. De 408 fotografen die eens of vaker zijn afgewezen, zijn dat gemiddeld 1,2 keer. 57 Fotografen (of 11% van het totaal aantal aanvragers) hebben zowel minstens één afwijzing als minstens één toekenning gehad. 107 van de 164 fotografen met een toekenning hebben nog nooit een afwijzing gehad en dat is 65%. 351 van de 408 fotografen (of 86%) met een afwijzing hebben nooit een toekenning gehad.

Bij de Beroepskostenvergoedingen zijn 744 aanvragen door 392 fotografen gedaan; uit Tabel 2.3 blijkt dat 182 fotografen (of 46%) eens of vaker een toekenning hebben gehad. Ruim 64% daarvan heeft vaker dan eens een toekenning gehad; het gemiddeld aantal toekenningen is dan ook 1,9. Dat hoge aandeel fotografen met twee of meer toekenningen komt deels doordat zowel nieuwe (A-) aanvragen als continueringaanvragen (B-aanvragen) onder de noemer van toekenningen zijn meegenomen. 272 Fotografen zijn gemiddeld 1,5 keer afgewezen, zes fotografen (of 2%) zijn vier maal afgewezen. 62 Fotografen (16% van de aanvragers) hebben zowel minstens één afwijzing als minstens één toekenning gehad. Als we kijken naar de onderlinge overlap, dan blijkt dat 120 van de 182 fotografen met een toekenning nooit een afwijzing hebben gehad (66%). 77% van de 272 fotografen met één of meer afwijzingen (210 fotografen), heeft nooit een toekenning gehad.

Tabel 2.3: Aantal fotografen naar het aantal positief en negatief beoordeelde aanvragen Beroepskostenvergoedingen in de periode 1989-1992

	positief 1989-1992		negatief 1989-1992	
	n	%	n	%
1	65	35,7	183	67,3
2	72	39,6	61	22,4
3	40	22,0	22	8,1
4	5	2,7	6	2,2
aantal	182	100,0	272	100,0
gemiddelde	1,9		1,5	
std. afwijking	0,83		0,74	
som	349		395	

Als we kijken naar de overlap tussen beide instrumenten, dan blijkt dat van de 754 fotografen er 711 in de periode 1989-1992 eens of vaker een aanvraag hebben gedaan voor een Individuele Subsidie en/of een Beroepskostenvergoeding; daarvan heeft 42% (of 294 fotografen) eens of vaker een toewijzing gehad. Op dat totaal van 294 fotografen komt 18% (of 52 fotografen) bij beide instrumenten voor. Van de 581 fotografen die eens of vaker zijn afgewezen voor een Individuele Subsidie en/of een Beroepskostenvergoeding, heeft 17% (99 fotografen) over de vier jaren gezien op beide instrumenten een afwijzing gehad.

Tabel 2.4: Aantal fotografen naar het aantal positief en negatief beoordeelde aanvragen voor de twee subsidie-instrumenten in de periode 1989-1992

	positief 1989-1992		negatief 1989-1992	
	n	%	n	%
1	130	44,2	379	65,2
2	90	30,6	120	20,7
3	44	15,0	56	9,6
4	22	7,5	25	4,3
5	8	2,7	-	-
6	-	-	-	-
7	-	-	1	0,2
aantal	294	100,0	581	100,0
gemiddelde	1,9		1,5	
std. afwijking	1,07		0,87	
som	570		894	

In Tabel 2.4 staat het aantal keren dat fotografen tussen 1989-1992 positief of negatief scoren. Niemand heeft het theoretisch maximum van acht keer een subsidie (vier jaar Individuele Subsidie en vier jaar beroepskosten) gehaald; acht fotografen hebben vijf keer een toewijzing gehad. Gemiddeld zijn de 294 fotografen bijna twee keer voor de twee subsidie-instrumenten in aanmerking gekomen. De 581 fotografen met een afwijzing zijn gemiddeld 1,5 keer afgewezen; 65% is één keer afgewezen en één fotograaf is zeven op maximaal acht keer afgewezen. Van de 711 fotografen die eens of vaker een aanvraag hebben gedaan, heeft 23% (of 164 fotografen) zowel eens of vaker een toekenning als eens of vaker een afwijzing gehad. Fotografen in de vier grote steden hebben net als fotografen die elders wonen gemiddeld bijna twee keer een toekenning gehad. Zij hebben wel iets vaker een afwijzing gehad (1,6 tegen 1,4 keer voor fotografen die buiten de vier grote steden wonen).

Van de vijftien fotografen die in de periode 1989-1992 in aanmerking zijn gekomen voor de Beeldende Kunst- en de Kadoregeling van het Verruimd Opdrachtenbeleid, zijn er drie die twee of drie keer voorkomen. Gemiddeld zijn deze 15 fotografen dus 1,3 keer voor dit instrument in aanmerking gekomen. De dertien fotografen die een opdracht van het Praktijkburo Beeldende Kunstopdrachten hebben gekregen, zijn gemiddeld 1,4 keer daarvoor in aanmerking gekomen. Drie fotografen hebben twee of drie keer een opdracht gekregen. Voor de percentageregeling van de Rijksgebouwendienst zijn zeven fotografen in aanmerking gekomen, waarbij aan één fotograaf twee opdrachten zijn verleend. Bij de drie opdrachtinstrumenten samen komen 34 fotografen voor. De overlap tussen de drie instrumenten is minimaal: één fotograaf komt in de periode 1989-1992 bij twee instrumenten (en bij elk één keer) voor. De rest komt eens of vaker voor op één instrument; in Tabel 2.5 staan de precieze cijfers.

Tabel 2.5: Aantal fotografen naar het totaal aantal keer dat zij voor de drie opdrachtinstrumenten in aanmerking zijn gekomen in de periode 1989-1992

	n	%
1	26	76,5
2	4	11,8
3	4	11,8
aantal	34	100,0
gemiddelde	1,4	
std. afwijking	0,69	
som	46	

De twintig fotografen uit de vier grote steden hebben gemiddeld 1,2 keer een opdracht gehad. De veertien fotografen die buiten de vier grote steden wonen hebben gemiddeld 1,6 keer een opdracht gehad. Dit is een relatief groot verschil. Zoals in de vorige paragraaf reeds aangegeven zijn de fotografen uit de vier grote steden niet ondervetegenwoordigd onder de fotografen met opdrachten. Nu blijkt dat zij wel degelijk minder keren een

opdracht hebben gekregen ofte wel dat de overlap tussen fotografen uit de vier grote steden kleiner is dan die onder fotografen van buiten grote steden.

In Tabel 2.6 wordt een overzicht gegeven van het aantal keer dat fotografen voor de drie aankoopinstrumenten in aanmerking zijn gekomen. Voor een Rijksaankoop zijn 46 fotografen gemiddeld 1,3 keer in aanmerking gekomen; de musea hebben van 59 fotografen gemiddeld 1,5 keer werk aangekocht. En tot slot is van 50 fotografen gemiddeld 1,4 keer werk aangekocht met toepassing van de Rentesubsidieregeling.

Tabel 2.6: Aantal fotografen naar het aantal keer dat zij in aanmerking zijn gekomen voor Rijksaankopen (RA), Museumaankopen (MA) en de Rentesubsidieregeling (RS) in de periode 1989-1992

	RA		MA		RS	
	n	%	n	%	n	%
1	36	78,3	38	64,4	34	68,0
2	8	17,4	13	22,0	11	22,0
3	2	4,3	5	8,5	5	10,0
4	-	-	3	5,1	-	-
aantal	46	100,0	59	100,0	50	100,0
gemiddelde	1,3		1,5		1,4	
std. afwijking	0,54		0,86		0,67	
som	58		91		71	

Bijna 22% van de fotografen die in aanmerking zijn gekomen voor een Rijksaankoop, komt twee of drie keer voor; niemand komt alle vier de jaren voor. Ook is gekeken naar het aantal werken dat is aangekocht door de Rijksdienst voor de Beeldende Kunst: van 46 fotografen zijn 106 werken aangekocht, dat is gemiddeld 2,3 werken per fotograaf. Er zijn twee fotografen waarvan in totaal tien werken zijn aangekocht. Ruim 35% van de fotografen van wie werk door een museum is aangekocht is daar twee keer of meer voor in aanmerking gekomen; daarvan is van drie fotografen (5%) elk jaar werk aangekocht. Via de Museumaankopen zijn in totaal 172 werken aangekocht, een gemiddelde van bijna 3 werken per fotograaf. Van één fotograaf zijn over de hele periode 39 werken aangekocht. Van 32% (16 fotografen) is twee of drie keer werk verkocht via galeriën met toepassing van de Rentesubsidieregeling. Er zijn in totaal 157 werken van 50 fotografen verkocht; dat is een gemiddelde van iets meer dan drie werken per fotograaf. Eén fotograaf heeft 26 werken verkocht met toepassing van de Rentesubsidieregeling.

Bij de drie aankoopinstrumenten samen zijn 112 fotografen betrokken en daarvan komen 33 fotografen (bijna 30%) bij twee of alle drie instrumenten voor. In Tabel 2.7 staat het aantal keer dat de 112 fotografen bij de drie aankoopinstrumenten voorkomen; gemiddeld komen ze bijna twee keer voor bij de drie instrumenten. Iets meer dan de helft komt één keer (bij uiteraard één instrument) voor. Niemand komt het theoretisch maxima-

le aantal van 12 keer voor; twee fotografen komen maximaal zeven keer voor bij de drie instrumenten.

Tabel 2.7: Aantal fotografen naar het aantal keer dat zij voor de drie aankoopinstrumenten in aanmerking zijn gekomen in de periode 1989-1992

	n	%
1	58	51,8
2	30	26,8
3	11	9,8
4	4	3,6
5	3	2,7
6	4	3,6
7	2	1,8
aantal	112	100,0
gemiddelde	2,0	
std. afwijking	1,43	
som	220	

Er is nauwelijks een verschil tussen fotografen die in of buiten de vier grote steden wonen: de eersten hebben gemiddeld 1,9 keer via de aankoopinstrumenten werk verkocht en bij de tweeden is dat iets meer dan twee keer.

Tot slot van deze paragraaf wordt gekeken naar het aantal keer dat fotografen voor alle instrumenten samen in aanmerking zijn gekomen en naar het aantal verschillende instrumenten (bronnen) waarvoor zij in aanmerking zijn gekomen. In Tabel 2.8 staat hoeveel keer de 322 fotografen bij de instrumenten zijn voorgekomen. Dat is 43% van de 754 fotografen. Gemiddeld hebben de 322 fotografen 2,6 keer gescoord. Niemand haalt het theoretische maximum van (acht instrumenten maal vier jaar) 32 keer; het werkelijke maximale aantal keer dat een fotograaf voorkomt is dertien.

Fotografen die in de vier grote steden wonen hebben 2,6 keer op de instrumenten gescoord. Voor de fotografen die elders wonen is dat 2,7 keer. De verschillen tussen fotografen in en buiten de vier grote steden zijn dus niet bijzonder groot.

We vergelijken hier ook naar de scores van de opdrachtfotografen - zij die gescoord hebben op de Fotografieregeling binnen het Verruimd Opdrachtenbeleid - en van de GKf-fotografen, ofte wel diegenen van de 754 fotografen die lid zijn van de beroepsvereniging voor fotografen GKf. 48 van de 83 opdrachtfotografen zijn in aanmerking gekomen voor subsidies, opdrachten en aankopen in het Rijkscircuit tussen 1989 en 1992. Dat is 58%. De resterende 35 opdrachtfotografen (42%) hebben dus alleen op de Fotoregeling van het Verruimd Opdrachtenbeleid gescoord en zijn verder nergens voor in aanmerking gekomen.

Tabel 2.8: Aantal fotografen naar het aantal keer dat zij voor alle instrumenten in aanmerking zijn gekomen in de periode 1989-1992

	fotografen		opdracht- fotografen		GKf- fotografen	
	n	%	n	%	n	%
1	124	38,5	11	22,9	19	44,2
2	71	22,0	9	18,8	10	23,3
3	51	15,8	10	20,8	8	18,6
4	36	11,2	5	10,4	5	11,6
5	12	3,7	4	8,3	1	2,3
6	11	3,4	2	4,2	-	-
7	7	2,2	3	6,3	-	-
8	4	1,2	2	4,2	-	-
9	1	0,3	-	-	-	-
10	2	0,6	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-
12	2	0,6	1	2,1	-	-
13	1	0,3	1	2,1	-	-
aantal	322	100,0	48	100,0	43	100,0
gemiddelde	2,6		3,6		2,0	
std. afwijking	2,02		2,74		1,15	
som	836		173		88	

De 48 opdracht Fotografen hebben gemiddeld 3,6 keer gescoord. Gemiddeld komen zij dus één keer vaker voor in het Rijkscircuit dan de totale groep van fotografen. Eén van hen komt dertien keer voor in het Rijkscircuit. 43 van de 77 GKf-fotografen (56%) zijn gemiddeld 2 keer in aanmerking gekomen voor subsidies, opdrachten en aankopen. GKf-leden onder de 754 fotografen komen dus gemiddeld minder vaak in aanmerking voor de instrumenten in het Rijkscircuit, zowel vergeleken met de totale groep fotografen als met de opdracht Fotografen.

Tabel 2.9 maakt duidelijk van hoeveel verschillende instrumenten (bronnen) de fotografen gebruik hebben gemaakt. Daarbij gaat het om de subsidie-instrumenten Individuele Subsidies en Beroepskostenvergoedingen; de opdrachtinstrumenten Praktijkburo Beeldende Kunstopdrachten, de percentageregeling van de Rijksgebouwendienst en om de Beeldende Kunst- en Kadoregeling van het Verruimd Opdrachtenbeleid (de regeling Fotografie blijft opnieuw buiten beschouwing) en om de aankoopinstrumenten Rijksaankopen, Museumaankopen en de Rentesubsidieregeling. Het gaat dus om maximaal acht bronnen.

Gemiddeld komen de fotografen in aanmerking voor 1,7 bron. 322 Fotografen zijn in aanmerking gekomen voor één of meerdere Rijksinstrumenten; de overige 432 hebben óf geen enkele subsidie, opdracht of aankoop gehad, maar wel een (vergeefse) aanvraag voor een subsidie gedaan, óf komen voor bij de Fotografie-regeling van het Verruimd Opdrachtenbeleid en hebben niet op een ander instrument gescoord. Het theoretisch maximum van acht wordt door niemand gehaald. Drie fotografen maken van zes bronnen

gebruik. Ruim 60% komt over de periode 1989-1992 bij één instrument voor; bijna 40% komt dus op twee of meer instrumenten voor.

Tabel 2.9: Aantal fotografen naar het aantal instrumenten (bronnen) waarvoor zij in aanmerking zijn gekomen in de periode 1989-1992

	fotografen		opdracht- fotografen		GKf- fotografen	
	n	%	n	%	n	%
1	195	60,6	17	35,4	26	60,5
2	75	23,3	14	29,2	13	30,2
3	28	8,7	6	12,5	4	9,3
4	16	5,0	7	14,6	-	-
5	5	1,6	3	6,3	-	-
6	3	0,9	1	2,1	-	-
aantal	322	100,0	48	100,0	43	100,0
gemiddelde	1,7		2,3		1,5	
std. afwijking	1,04		1,37		0,67	
som	536		112		64	

Er is geen verschil gevonden tussen fotografen in en buiten de vier grote steden wat betreft het gemiddeld aantal bronnen. De 48 opdracht-fotografen hebben gemiddeld op meer en de 43 GKf-fotografen hebben gemiddeld op minder bronnen gescoord dan de totale groep fotografen. Van de opdracht-fotografen komt slechts 35% voor bij één bron. Bij de GKf-fotografen is dat 61%.

Ook is gekeken naar de overlap tussen de typen instrumenten, dus naar de overlap tussen subsidies, opdrachten en aankopen; was de overlap bij alle kunstenaars 18%, bij de fotografen blijkt ruim 24% (78 fotografen) voor te komen bij twee en 6% (twintig fotografen) bij alle drie de typen instrumenten. Bij de 48 opdracht-fotografen is dat 46% (22 fotografen) bij twee typen instrumenten en 13% bij drie typen (zes fotografen). Bij de 43 GKf-fotografen is dat respectievelijk 30% (dertien GKf-fotografen) en 0%.

2.4 Institutionele erkenning

In navolging van eerdere rapportages wordt een maat van institutionele erkenning gepresenteerd; daartoe worden het aantal bronnen en het aantal keren dat fotografen van die bronnen gebruik hebben gemaakt gecombineerd. De hele fotografen-populatie wordt hierbij betrokken, dus ook diegenen die alleen zijn afgewezen. Zoals Tabel 2.10 duidelijk maakt, heeft ruim 57% van de 754 fotografen een zeer lage mate van institutionele erkenning; gemiddeld gezien hebben de fotografen een lage mate van erkenning. Bijna 4% (28 fotografen) heeft een zeer hoge mate van erkenning via de landelijke instrumenten van subsidies, opdrachten of aankopen.

Tabel 2.10: Aantal fotografen naar de mate van institutionele erkenning

			n	%
1	zeer laag:	0 keer op 0 bronnen	432	57,3
2	laag:	1 keer op 1 bron	124	16,4
3	modaal:	min. 2 keer op 1 bron	71	9,4
4	hoog:	max. 5 keer op min. 2 bronnen	99	13,1
5	zeer hoog:	min. 6 keer op min. 2 bronnen	28	3,7
totaal			754	
gemiddelde			1,9	
standaard afwijking			1,23	

Er is een verschil gevonden in de mate van institutionele erkenning tussen fotografen die in de vier grote steden wonen en fotografen die elders wonen. De fotografen in de vier grote steden hebben gemiddeld een hogere mate van erkenning dan fotografen die elders wonen. Dit verschil is evenwel niet bijzonder groot. De eerste groep heeft een gemiddeld lage mate van erkenning (gemiddeld 2) en de tweede groep heeft een lage tot zeer lage mate van erkenning (gemiddeld 1,8).

We hebben ook gezien wie er in termen van institutionele erkenning tot de top van Nederland behoren. De zestien fotografen met de hoogste mate van erkenning zijn (in alfabetische volgorde):

Tabel 2.11: Fotografen met de hoogste mate van institutionele erkenning naar het aantal keren (nk) en het aantal bronnen (nb) waarop zij hebben gescoord

> 6 keren op > 3 bronnen	nk	nb
Christiaan Bastiaans	8	4
Corrie Besems	12	6
Fons Brasser	8	4
Sandra Derks	7	4
Piet Dieleman	13	5
Paul van Dijk	7	4
Teun Hocks	9	4
Else Madelon Hooykaas	10	6
Gerald van der Kaap	7	4
Claudia Kölgen	7	4
Bob Negrijn	7	4
Dominique Pellety	7	4
Geer Pouls	10	6
Ben Schot	8	5
Tjarda Sixma	12	5
William Verstraeten	8	4
totaal	140	73

Vanuit het aantal keren gezien scoren Piet Dieleman, Corrie Besems en Tjarda Sixma het hoogst; vanuit het aantal bronnen scoren Else Madelon Hooykaas, Geer Pouls en Corrie

Besems het hoogst. Zij kunnen worden beschouwd als de fotografen met de hoogste mate van erkenning in Nederland in de periode 1989-1992. Deze vijf toppers en het merendeel van de elf anderen zijn overigens eerder beeldende kunstenaars die in hun werk fotografie als één van hun media gebruiken, dan fotografen 'pur sang' die zich uitsluitend met fotografie bezighouden. Feit is wel dat zij allen (eens of vaker) gebruik hebben gemaakt van (één of meerdere) instrumenten die specifiek voor fotografie zijn ingericht. Echter het is mogelijk dat zij hun hoge erkenning verdienen aan subsidietoekenningen, opdrachten en aankopen die weinig of geen verband houden met fotografie.

Exact om deze redenen is ook gekeken naar de positie van de typische opdrachtfoto-grafen en de GKf-fotografen. Van hen kan worden verwacht dat zij hun institutionele erkenning goeddeels te danken hebben aan hun fotografisch werk. In Tabel 2.12 staan de cijfers voor de opdrachtfotografen en de GKf-fotografen onder het totaal van 754 fotogra-fen.

Tabel 2.12: *Aantal fotografen naar de mate van institutionele erkenning*

		opdracht- fotografen		GKf- fotografen	
		n	%	n	%
1	zeer laag:	35	42,2	34	44,2
2	laag:	11	13,3	19	24,7
3	modaal:	6	7,2	7	9,1
4	hoog:	22	26,5	17	22,1
5	zeer hoog:	9	10,8	-	-
totaal		83	100,0	77	100,0
gemiddelde		2,5		2,1	
std. afwijking		1,52		1,19	

De 754 fotografen hebben gemiddeld een lage mate van erkenning. De opdrachtfotografen hebben een mate van erkenning die tussen laag en modaal in ligt. Van hen heeft bijna 11% een zeer hoge mate van erkenning (minstens zes keer op minstens twee verschillende instrumenten). De 77 GKf-leden onder de 754 fotografen hebben net als de totale groep gemiddeld een lage mate van erkenning. Onder de 77 GKf-fotografen zijn er geen te vinden die een zeer hoge mate van institutionele erkenning hebben.

2.5 Inkomensvorming

In de voorlaatste paragraaf van dit hoofdstuk komt de inkomensvorming van de fotografen uit de acht Rijksinstrumenten Beeldende Kunstbeleid aan bod; voor de drie typen van instrumenten (subsidies, opdrachten en aankopen) worden de aantallen fotografen, de totalen, de gemiddelden, de standaard afwijking en de mediaan gepresenteerd.

Tabel 2.13: *Inkomsten uit Rijksinstrumenten beeldende kunstbeleid 1989-1992: per type instrument en alle instrumenten samen; categorieën, aantal betrokken fotografen (n), totale inkomsten, gemiddelde, standaard afwijking (stdev), mediaan, minimum en maximum*

	n	%	subsidies	%	n	%	opdrachten	%	n	%	aankopen	%	n	%	totaal	%
< 5.000	7	2,4	26.000	0,3	13	38,2	34.600	6,8	45	44,1	113.501	6,8	19	5,9	53.441	0,4
5.000-10.000	30	10,2	171.000	1,7	2	5,9	10.910	2,1	25	24,5	179.805	10,8	28	8,8	160.919	1,3
10.000-20.000	81	27,6	1.027.956	10,2	12	35,3	177.900	34,7	13	12,7	190.904	11,5	77	24,1	994.058	8,1
20.000-40.000	76	25,9	2.279.680	22,6	4	11,8	114.045	22,3	9	8,8	233.782	14,1	86	26,9	2.548.996	20,8
40.000-75.000	66	22,4	3.352.488	33,2	3	8,8	174.720	34,1	7	6,9	348.502	21,0	66	20,6	3.403.099	27,7
> 75.000	34	11,6	3.239.165	32,1					3	2,9	596.511	35,9	44	13,8	5.110.955	41,6
totaal	294	100,0	10.096.289	100,0	34	100,0	512.175	100,0	102	100,0	1.663.003	100,0	320	100,0	12.271.467	100,0
gemiddelde			34.341				15.064				16.304				38.348	
stdev			28.405				16.277				38.735				40.395	
mediaan			30.442				12.265				6.000				30.431	
minimum			2.500				1.000				550				650	
maximum			139.842				65.000				339.079				339.079	

Uit Tabel 2.13 blijkt dat de fotografen over de periode 1989-1992 in totaal 12,2 miljoen gulden hebben verdiend; aan de subsidies veruit het meest, namelijk bijna 10,1 miljoen (82% van het totaalbedrag); aan de opdrachten ruim een half miljoen (4%) en aan de aankopen ruim 1,6 miljoen gulden (14%). De fotografen hebben over het geheel gezien gemiddeld 38.348 gulden verdiend. De subsidies hebben per fotograaf gemiddeld 34.341 gulden opgeleverd; aan opdrachten is in de gehele periode gemiddeld 15.064 gulden verdiend en aan de aankopen is gemiddeld 16.304 gulden verdiend. Bij de aankopen is de inkomensverdeling het scheefst; de eerste 50% van de fotografen die inkomsten hebben genoten uit de aankopen, heeft tot 6.000 gulden verdiend. 50% heeft dus slechts ruim één derde van het gemiddelde inkomen verdiend.

In Tabel 2.13 worden verder de inkomsten per type instrument en voor het totaal ingedeeld naar een zestal categorieën. Alle inkomensverdelingen zijn scheef verdeeld, maar de inkomensverdeling bij de aankopen is het scheefst; uit de tabel blijkt dat slechts drie fotografen (3%) beslag weten te leggen op 36% van het totaalbedrag aan aankopen. Terwijl 44% van de fotografen met inkomsten uit aankopen, slechts beslag weet te leggen op bijna 7% van het totaalbedrag. Niemand heeft uit de opdrachten meer dan 75.000 gulden verdiend; het maximum was 65.000. Voor het totaal van alle instrumenten blijkt dat de groep fotografen met minstens een inkomen van 75.000 gulden over de periode 1989-1992 (44 fotografen of 14% van 320 fotografen met een bekend inkomen), beslag weet te leggen op 42% van het totaal door fotografen verdiende inkomen.

Er is een verschil gevonden tussen het gemiddeld inkomen van fotografen die in de vier grote steden wonen en fotografen die daar niet wonen ten gunste van de laatsten. Het gemiddeld inkomen over alle instrumenten is in de periode 1989-1992 gemiddeld 37.445 gulden voor fotografen uit de vier grote steden en 39.937 gulden voor fotografen die daarbuiten wonen. Dat verschil wordt gemaakt bij de opdrachten en aankopen. Bij de subsidies verdienen de fotografen uit de vier grote steden meer. Een groep van 190 fotografen uit de vier grote steden hebben gemiddeld 35.168 gulden en een groep van 104 fotografen uit de plaatsen anders dan de vier grote steden hebben gemiddeld 32.831 gulden verdiend aan subsidies. Bij de opdrachten is dat respectievelijk 13.243 tegen 17.666 gulden voor respectievelijk 20 en 14 fotografen. Bij de aankopen is het respectievelijk 11.162 tegen 24.274 gulden voor 62 en 40 fotografen.

De inkomens van de opdrachtfotografen en de GKf-leden onder de 754 fotografen in ons bestand staan niet in Tabel 2.13. We hebben uiteraard wel de inkomensgegevens van deze twee groepen bekeken en bespreken hier de resultaten (zie ook hoofdstuk 3). De 48 opdrachtfotografen met een positieve score in het Rijkscircuit hebben gemiddeld 57.734 gulden uit alle acht instrumenten samen verdiend. De subsidies, opdrachten en aankopen leverden tussen 1989 en 1992 voor hen gemiddeld respectievelijk 50.953, 22.687 en 17.817 gulden op. Opnieuw is het inkomens het scheefst bij de aankopen: hier heeft de eerste 50% zo'n 9.000 gulden verdiend. Voor de 43 GKf-fotografen is het gemiddeld totaal-inkomen, van de subsidies, opdrachten en aankopen samen, 39.005 gulden. Bij de subsidies hebben zij gemiddeld 39.212 gulden, bij de opdrachten 15.133 gulden en bij de aankopen 8.545 gulden verdiend. Bij de GKf-fotografen is het inkomen

duidelijk minder scheef verdeeld dan bij de totale groep fotografen of bij de opdracht fotografen. De mediane inkomens schommelen voor de GKf-fotografen rond de gemiddelde inkomens.

2.6 Resumé

Tussen 1989 en 1992 zijn 754 fotografen met de fotografie-instrumenten van de Rijksoverheid in aanraking geweest. Zij hebben een poging gedaan een subsidie te verkrijgen, hebben een opdracht verkregen of hebben werk verkocht onder de noemer van beleidsinstrumenten van de Rijksoverheid. Zo'n 432 fotografen of 57% hebben tevergeefs een poging gedaan in aanmerking te komen voor subsidies én hebben verder geen opdrachten verkregen of werk verkocht via respectievelijk de opdracht- en aankoopinstrumenten van de Rijksoverheid. De resterende 322 fotografen (43%) hebben wel gescoord en wel gemiddeld 2,6 keer op gemiddeld 1,7 verschillende instrumenten. Hiermee hebben zij tussen 1989 en 1992 een gemiddeld inkomen van bijna 38.500 gulden verdiend. De subsidies dragen 82%, de opdrachten 4% en de aankopen 14% bij aan het totaal-inkomen van deze fotografen.

Alle 754 fotografen te zamen hebben een lage mate van institutionele erkenning. Onder hen zijn het Piet Dieleman, Corrie Besems, Tjarda Sixma, Else Madelon Hooykaas en Geer Pouls die de hoogste mate van institutionele erkenning hebben. Dit zijn vaak kunstenaars die niet op basis van alleen hun fotografisch werk een hoge mate van institutionele erkenning hebben verkregen. Kunstenaars die specifiek voor fotografie-opdrachten in aanmerking zijn gekomen, 83 in getal, onderscheiden zich van de totale groep doordat geen 43% maar 58% van hen wel eens voor subsidies, opdrachten (buiten de fotografie-opdrachten) en aankopen in aanmerking komt. Verder onderscheiden zij zich doordat zij vaker scoren in het Rijkscircuit (3,6 keer), doordat zij scoren op meer verschillende bronnen (2,3), door hun hogere mate van erkenning (tussen laag en modaal), en door een substantieel hoger inkomen, te weten zo'n 57.800 gulden in de vier jaren van 1989 tot en met 1992. De GKf-leden onder de 754 fotografen hebben niet zo'n uitgesproken profiel. Wel komt van hen een relatief groot aandeel (56%) voor subsidies, opdrachten en/of aankopen in aanmerking. Ten opzichte van de totale groep en ten opzichte van de opdracht fotografen scoren zij echter minder vaak (2 keer) en op minder verschillende bronnen (1,5). Zij hebben een met de totale groep vergelijkbare mate van erkenning (laag) en zij verdienen gemiddeld iets beter dan de totale groep met 39.005 gulden over de vier jaren in de periode 1989-1992.

Fotografen uit de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) scoren beter met 46% die in aanmerking is gekomen voor een subsidie, opdracht of aankoop. Zij scoren niet of niet veel vaker op de verschillende instrumenten en komen ook niet voor meer instrumenten in aanmerking dan fotografen die buiten de vier grote steden wonen. Onder de fotografen buiten de vier grote steden is 39% voor een subsidie, opdracht of aankoop in aanmerking gekomen. Fotografen uit de vier grote steden hebben

evenwel een iets lager gemiddeld inkomen uit alle instrumenten te zamen. Zij hebben een gemiddeld inkomen van rond de 37.500 gulden in de periode 1989-1992 tegen bijna 40.000 voor fotografen buiten de vier grote steden.

De overlap tussen alle instrumenten is 40%; veel fotografen komen op meer dan één instrument voor. De overlap tussen de typen instrumenten is 30%. Dat betekent dat bijna één op de drie fotografen die in aanraking zijn gekomen met het Rijksbestand, op twee of alle drie typen instrumenten voorkomt. De overlap is tussen subsidies en aankopen het grootst en tussen subsidies en opdrachten het kleinst.

Tot slot resumeren we nog de belangrijkste resultaten voor respectievelijk de drie typen instrumenten: subsidies, opdrachten en aankopen.

Van de 515 fotografen die een aanvraag voor een Individuele Subsidie hebben ingediend, heeft 32% een toekenning gehad; bij de Beroepskostenvergoedingen heeft 46% van 392 aanvragers een toekenning gehad. Op de twee instrumenten samen heeft 41% van de 711 aanvragers een toekenning gehad en dat gemiddeld bijna twee keer. De overlap tussen beide instrumenten is 18%. Fotografen uit de vier grote steden zijn oververtegenwoordigd bij de toekenningen en ondervertegenwoordigd bij de afwijzingen in vergelijking met fotografen uit de overige steden. De totale inkomsten uit subsidies zijn bijna 10,1 miljoen gulden, dat is gemiddeld 34.341 gulden. Opdrachtfotografen hebben gemiddeld 50.953 gulden en de GKf-leden onder de 754 fotografen hebben gemiddeld 39.212 gulden verdiend aan subsidies.

Bij de opdrachtinstrumenten zijn 34 fotografen betrokken en dat is 5%. Zij hebben gemiddeld 1,4 keer een opdracht gehad; voor fotografen die buiten de vier grote steden wonen is het gemiddelde 1,6 keer tegen 1,2 keer voor hen die in de vier grote steden wonen. De overlap tussen de drie opdrachtinstrumenten is zeer klein; opdrachten worden aan veel verschillende fotografen verstrekt. Uit de opdrachten is ruim een half miljoen gulden verdiend, een gemiddelde van 15.064 gulden. Opdrachtfotografen hebben gemiddeld 22.687 gulden en de GKf-leden onder de 754 fotografen hebben gemiddeld 15.133 gulden verdiend aan opdrachten (buiten de fotografie-opdrachten).

Bij de drie aankoopinstrumenten zijn 112 fotografen of 15% betrokken. Zij zijn gemiddeld twee keer voor een aankoop in aanmerking gekomen. De overlap tussen de instrumenten is relatief groot; 30% is bij twee of alle drie de instrumenten betrokken geweest. Er wordt vaker van dezelfde fotografen werk aangekocht. Uit de aankopen is ruim 1,6 miljoen gulden verdiend, een gemiddelde van 16.304 gulden. De inkomensverdeling is bij de aankopen zeer scheef; 50% heeft niet meer dan ruim één derde van het gemiddelde inkomen verdiend. Opdrachtfotografen hebben gemiddeld 17.817 gulden en de GKf-leden onder de 754 fotografen hebben gemiddeld 8.545 gulden verdiend aan aankopen. Vooral onder de opdrachtfotografen is het inkomen uit aankopen scheef verdeeld. Onder hen heeft de eerste 50% 9.000 gulden verdiend aan aankopen.

Hoofdstuk 3

De relatieve positie van fotografen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk concentreren we ons op de verschillen in scores in het Rijkscircuit van subsidies, opdrachten en aankopen tussen fotografen en niet-fotografen. Bij de fotografen maken we weer onderscheid tussen de opdrachtfotografen en de GKf-leden. We kijken naar de percentages toekenningen en afwijzingen op het aantal aanvragers van subsidies en naar het al dan niet in aanmerking komen voor opdrachten en aankopen (paragraaf 3.2). Vervolgens vergelijken we het aantal keren dat en het aantal bronnen waarop de groepen kunstenaars scoren (paragraaf 3.3). In een volgende paragraaf wordt de mate van institutionele erkenning vergeleken (3.4). De verschillen in inkomensvorming uit de Rijksinstrumenten komen aan bod (paragraaf 3.5). Bovendien zal per paragraaf bekeken worden wat de invloed is van woonplaats op de verschillen. De belangrijkste resultaten worden samengevat in paragraaf 3.6.

3.2 Subsidies, opdrachten en aankopen

Als we de percentages toekenningen en afwijzingen betrekking laten hebben op het aantal aanvragers dan blijkt dat van de aanvragende fotografen 41% eens of vaker in aanmerking is gekomen voor subsidies. Van de aanvragende niet-fotografen is dat 36%. De fotografen zien dus meer aanvragen gehonoreerd dan niet-fotografen. Bij de opdrachtfotografen zijn 39 op de 47 aanvragen gehonoreerd (85%) en bij de GKf-leden zijn dat er 39 op de 63 (62%). Van de fotografen, die als totale groep al een veel hogere score hebben dan niet-fotografen, zijn de opdrachtfotografen een opvallende uitzondering. Vergelijken we de percentages voor de respectievelijke populaties waaruit de fotografen en niet-fotografen voort komen dan komt 39% van de fotografen, 47% van de opdrachtfotografen, 51% van de GKf-fotografen en 29% van de niet-fotografen in aanmerking voor één of beide subsidie-instrumenten.

5% Van de fotografen, 13% van de opdrachtfotografen, 4% van de GKf-fotografen en 5% van de niet-fotografen zijn in aanmerking gekomen voor opdrachten (zonder de foto-opdrachten in het Verruimd Opdrachtenbeleid). Er zijn dus geen verschillen tussen niet-fotografen en de fotografen als gehele groep. De opdrachtfotografen springen er tussen alle andere groeperingen echter wel duidelijk positief uit.

Voor de aankopen zijn respectievelijk 15%, 39%, 18% en 30% van de fotografen, opdrachtfotografen, GKf-fotografen respectievelijk niet-fotografen in aanmerking geko-

men. Het grote verschil bij de aankopen (15% tegen 30%) tussen fotografen en niet-fotografen wordt vooral veroorzaakt door het feit dat fotografen als totale groep minder in aanmerking komen voor aankopen via de Rentesubsidieregeling dan niet-fotografen. Opnieuw zijn de opdrachtfotografen de uitzondering. De relatief zwakke positie van fotografen bij de aankopen is te relativiseren als we naar de Rentesubsidieregeling kijken. In bepaalde galeries, in 1990 waren dat er 159 en in 1992 waren dat er bijna 200, kunnen particulieren een beroep op de Rentesubsidieregeling doen als zij een werk willen aanschaffen dat tussen de 500 en 12.500 gulden kost (zie Gubbels, 1995). Zij kunnen in het kader van de regeling een lening voor de aankoop van een werk afsluiten waarbij de rente op die lening door de Rijksoverheid wordt gedragen. Nu is het goed mogelijk dat er in de aan de Rentesubsidieregeling participerende galeries wel fotografie wordt verkocht maar dat door de relatief lage prijs van fotografie er nauwelijks leningen voor de aankoop van het werk worden afgesloten. Alleen om deze reden kan de positie van fotografen bij de aankopen beter zijn dan hier blijkt.

We hebben ook gekeken of de positie van fotografen verandert als we de Rentesubsidieregeling voor fotografen en niet-fotografen buiten beschouwing laten. In feite houden we dan die instrumenten over waarbij de invloed van particulieren afwezig is en waarin alleen de invloed van de oordelen van bevoegde functionarissen in beoordelings- en selectiecommissies overblijft. In eerder onderzoek hebben we dit het niet-particuliere circuit van kunstfunctionarissen genoemd of kortweg het 'functionarissencircuit' (Vinken & Van Dun, 1995: 22). Er komt dan inderdaad een ander beeld naar voren: respectievelijk 12%, 36%, 18% en 7% van de fotografen, opdrachtfotografen, GKF-fotografen respectievelijk niet-fotografen komt dan in aanmerking voor één of beide van de twee resterende aankoopinstrumenten (Rijksaankopen en/of Museumaankopen). Voor de fotografen treden er dus nauwelijks of geen verschillen op, maar voor de niet-fotografen daalt het percentage dat in aanmerking komt voor aankopen van 30% naar 7%. Fotografen, en daaronder de opdrachtfotografen en de GKF-leden, scoren dus veel beter in het functionarissencircuit dan niet-fotografen.

Kijken we naar het totaal van alle acht instrumenten te zamen, dan komt 43% van de fotografen, 58% van de opdrachtfotografen, 56% van de GKF-fotografen tegen 53% van de niet-fotografen minstens één keer voor bij enig instrument. Wordt ook hier de Rentesubsidieregeling buiten beschouwing gelaten, dan heeft dat alleen gevolgen voor de niet-fotografen. Niet 53% maar 35% komt dan nog minstens één keer voor bij enig instrument. Opnieuw blijkt hieruit de belangrijke plaats die de Rentesubsidieregeling inneemt bij de niet-fotografen. Beide specifieke fotografengroeperingen scoren dus beter dan de niet-fotografen, terwijl fotografen als zodanig minder goed scoren dan de niet-fotografen. Laten we de Rentesubsidieregeling buiten beschouwing dan scoren alle fotografen beter dan niet-fotografen. Wat gebeurt er met deze totaal-cijfers als we het onderscheid maken tussen de vier grote steden en de rest van Nederland? Ten eerste de fotografen als zodanig: 46% uit de vier grote steden versus 39% voor de fotografen in de rest van Nederland scoort minstens één keer in het Rijkscircuit. Bij de opdrachtfotografen heeft 57% van de fotografen uit de vier grote steden (31 op de 54) en 59% van de opdrachtfotografen uit de

rest van Nederland (17 van de 29) minstens één keer gescoord. Van de GKf-fotografen uit de vier grote steden scoort 59% (32 op 54) minstens één keer en 46% (11 op de 23) van de GKf-fotografen uit de rest van Nederland. Voor niet-fotografen geldt dat 53% uit de vier grote steden en ook 54% uit de rest van Nederland minstens één keer heeft gescoord.

Er is tevens nagegaan wat de onderlinge overlap tussen de drie typen instrumenten (subsidies, opdrachten en aankopen) is. In Tabel 3.1 staan de cijfers.

Tabel 3.1 Aantal fotografen naar de mate waarin zij op verschillende instrumenten voorkomen naar instrument en type instrument

fotografen	subsidies	opdrachten	aankopen
subsidies	294		
opdrachten	27	34	
aankopen	86	25	112
opdrachtfotografen	subsidies	opdrachten	aankopen
subsidies	39		
opdrachten	7	11	
aankopen	25	8	32
GKf-fotografen	subsidies	opdrachten	aankopen
subsidies	39		
opdrachten	0	3	
aankopen	11	2	14
niet-fotografen	subsidies	opdrachten	aankopen
subsidies	2403		
opdrachten	183	410	
aankopen	595	188	2448

301 Fotografen scoren op subsidies en/of opdrachten, waarvan 27 op beide typen instrumenten en dat is 9%. Op subsidies en aankopen scoren 320 kunstenaars, waarvan 86 op beide typen en dat is 27%. Op opdrachten en aankopen scoren 121 kunstenaars en daarvan scoren er 25 op beide of 21%. Bij de opdrachtfotografen is de overlap tussen subsidies en opdrachten, tussen subsidies en aankopen en tussen opdrachten en aankopen respectievelijk 16%, 54%, en 23%, bij de GKf-fotografen respectievelijk 0%, 26% en 13% en bij de niet-fotografen respectievelijk 7%, 14% en 4%. De overlap tussen de typen instrumenten is bij de fotografen, ook bij de twee subgroepen, over het algemeen duidelijk hoger dan bij de niet-fotografen. Onder fotografen komen vaker dezelfde in het Rijkscircuit in aanmerking voor én subsidies én opdrachten, subsidies én aankopen of opdrachten én aankopen dan onder niet-fotografen. Men zou ook kunnen zeggen dat onder fotografen, en dat geldt dan zeker voor de opdrachtfotografen, de ‘stalvorming’ in het Rijkscircuit groter is dan onder de niet-fotografen. Dat blijkt ook als we de overlap tussen alle drie de typen instrumenten bekijken. Bij fotografen komt 24% op twee verschillende en 6% op

drie verschillende typen instrumenten voor, bij opdrachtfoto's is dat respectievelijk 46% en 13%, bij GKf-foto's 30% en 0% en bij niet-foto's is het 14% en 3%.

3.3 Aantal keren en aantal bronnen

In deze paragraaf worden foto's en niet-foto's vergeleken op het gemiddeld aantal keren dat zij in aanmerking zijn gekomen voor de drie typen instrumenten (en in het geval van subsidies ook het aantal keer dat zij zijn afgewezen) en op het gemiddeld aantal bronnen waarvan zij gebruik hebben gemaakt. Bovendien is gekeken naar het onderscheid tussen de vier grote steden en de overige steden. In Tabel 3.2 staan de precieze gegevens.

De totale groep van foto's en de niet-foto's verschillen nauwelijks wat betreft het gemiddeld aantal keer dat ze een subsidietoekenning hebben gehad; ook de woonplaats doet er nauwelijks toe. De opdrachtfoto's springen er positief en de GKf-foto's springen er negatief uit. Ook voor opdrachtfoto's geldt dat de woonplaats niet van belang is. Onder de GKf-foto's blijken degenen uit de vier grote steden duidelijk vaker in aanmerking te zijn gekomen dan de degenen uit de rest van Nederland. Wat betreft het aantal afwijzingen, zijn de verschillen wederom niet groot; foto's als geheel hebben iets minder afwijzingen dan niet-foto's en de opdrachtfoto's hebben weer iets minder afwijzingen dan de gehele groep foto's en de GKf-foto's. Zowel foto's, de opdrachtfoto's als de niet-foto's uit de vier grote steden zijn gemiddeld iets vaker afgewezen dan collegae uit de overige steden. Bij GKf-foto's is dat andersom; hier zijn bewoners van de vier grote steden minder vaak afgewezen dan bewoners van andere plaatsen.

Voor opdrachten komen foto's als totale groep gemiddeld nauwelijks minder vaak in aanmerking dan de niet-foto's. Opdrachtfoto's scoren even vaak als niet-foto's. De GKf-foto's blijven wel wat achter. De foto's als gehele groep, de twee subgroepen onder de foto's en ook de niet-foto's uit de vier grote steden komen gemiddeld minder vaak in aanmerking dan hun tegenhangers uit de rest van Nederland. Vooral bij de GKf-foto's is dit het geval.

Wat betreft de aankopen blijkt dat er nauwelijks verschillen zijn in het gemiddeld aantal keer dat foto's als totale groep en niet-foto's voorkomen. In dit licht is opnieuw de uitzonderingspositie van opdrachtfoto's en GKf-foto's opvallend. De eersten scoren duidelijk hoger dan gemiddeld en de tweeden duidelijk lager dan gemiddeld. Hetzelfde beeld blijft bestaan als de Rentesubsidieregeling buiten beschouwing wordt gelaten. Alleen onder de opdrachtfoto's scoren de degenen die buiten de vier grote steden wonen beter dan degenen die in de vier grote steden wonen. In alle andere gevallen is het verschil naar woonplaats minimaal of afwezig.

Vergelijken we het gemiddeld aantal keer dat de vier verschillende groepen op alle instrumenten samen scoren, dan blijkt dat opnieuw de foto's vaker scoren dan niet-foto's (2,6 tegen 2,3). De opdrachtfoto's scoren uitzonderlijk hoog en de GKf-foto's duidelijk lager dan de foto's als gehele groep. Wordt de Rentesubsidieregeling

ling buiten beschouwing gelaten, dan nemen de gemiddelden enigszins af, maar blijven de verschillen tussen de diverse groepen bestaan. Bij de fotografen als gehele groep en vooral bij de GKf-fotografen scoren de fotografen 'overige steden' beter dan die uit de vier grote steden. In alle andere gevallen is er nauwelijks verschil naar woonplaats.

Tabel 3.2 Gemiddeld aantal keren dat fotografen en niet-fotografen voor de drie typen instrumenten en het gemiddeld aantal bronnen waarvoor zij in aanmerking zijn gekomen in de periode 1989-1992

	subsidies		opdrachten	aankopen	totaal	bronnen
	toe	afw			keren	
fotografen	1,9	1,5	1,4	2,0	2,6	1,7
opdrachtfotografen	2,1	1,3	1,5	2,4	3,6	2,3
GKf-fotografen	1,7	1,5	1,3	1,2	2,0	1,5
niet-fotografen	1,9	1,6	1,5	2,0	2,3	1,4

De vergelijking van het gemiddeld aantal bronnen waarvan gebruik gemaakt is, geeft aan dat fotografen gemiddeld van meer instrumenten gebruik hebben gemaakt dan niet-fotografen (1,7 tegen 1,4). De opdrachtfotografen steken hier met gemiddeld 2,3 bronnen duidelijk bovenuit. De GKf-fotografen lijken met gemiddeld 1,5 bronnen meer op niet-fotografen. Het onderscheid naar woonplaatsen levert alleen voor de niet-fotografen een verschil op: niet-fotografen uit de vier grote steden scoren een iets hoger gemiddelde dan niet-fotografen uit de overige steden (1,5 tegen 1,3).

3.4 Institutionele erkenning

In Tabel 3.3 staan alle cijfers over de institutionele erkenning van de vier groepen kunstenaars. Hier beperken we ons tot het bespreken van de gemiddelde scores. De totale groep fotografen verschilt nauwelijks van de niet-fotografen wat de mate van erkenning betreft. Beide groepen hebben gemiddeld een lage mate van erkenning (1,9 voor fotografen tegen 2,0 voor niet-fotografen). Zoals we mogen verwachten op basis van het voorgaande springen de opdrachtfotografen er duidelijk het gunstigst uit: zij hebben de hoogste mate van erkenning van alle andere groepen en deze ligt dan tussen laag en modaal. De GKf-fotografen hebben een lagere mate van erkenning dan de opdrachtfotografen, een iets hogere mate van erkenning dan de totale groep fotografen en een ongeveer even hoge mate van erkenning als de niet-fotografen.

Tabel 3.3: Aantal fotografen en niet-fotografen naar de mate van institutionele erkenning in de periode 1989-1992

		fotografen		opdracht-fotografen		GKf-fotografen		niet-fotografen	
		n	%	n	%	n	%	n	%
1	zeer laag	432	57,3	35	42,2	34	44,2	3888	46,9
2	laag	124	16,4	11	13,3	19	24,7	1915	23,1
3	modaal	71	9,4	6	7,2	7	9,1	1456	17,6
4	hoog	99	13,1	22	26,5	17	22,1	808	9,7
5	zeer hoog	28	3,7	9	10,8	-	-	225	2,7
	totaal	754	100,0	83	100,0	77	100,0	8292	100,0
	gemiddelde	1,9		2,5		2,1		2,0	
	std. afwijking	1,23		1,52		1,19		1,13	

Voor alle groepen geldt dat diegenen die uit de vier grote steden afkomstig zijn een iets hogere mate van institutionele erkenning hebben dan diegenen die uit de overige plaatsen in Nederland komen. De verschillen, met uitzondering van die onder de GKf-fotografen, zijn echter nooit bijzonder groot.

3.5 Inkomensvorming

Er zijn relatief grote inkomensverschillen tussen de verschillende groepen fotografen en de niet-fotografen (zie Tabel 3.4). De fotografen als totale groep verdienden in de vier jaren in de periode 1989-1992 ongeveer 12,3 miljoen gulden of 9% van het totale bedrag aan honoraria uit de acht Rijksinstrumenten voor beeldende kunstbeleid. Het merendeel van de honoraria bestaat uit subsidies (82%). Aankopen maken een klein deel (14%) en opdrachten maken een zeer klein deel (4%) uit van de totale honoraria. De niet-fotografen hebben voor bijna 125 miljoen gulden honoraria uit het Rijkscircuit gehaald, bestaande voor de helft uit subsidies (49%), een groot deel aankopen (42%) en een klein deel opdrachten (9%). De opdracht-fotografen hebben 2,8 miljoen gulden aan honoraria verdiend en dat is 23% van het totaalbedrag aan honoraria voor de totale groep fotografen. De honoraria komen voor 72% uit subsidies, 19% uit aankopen en 9% uit opdrachten. De GKf-fotografen hebben een kleine 1,7 miljoen gulden aan honoraria behaald en dat is 14% van het totaalbedrag aan honoraria voor fotografen. Deze 1,7 miljoen gulden is voor 91% opgebouwd uit subsidies, voor 6% uit aankopen en voor 3% uit opdrachten.

Tabel 3.4: Inkomsten uit Rijksinstrumenten beeldende kunstbeleid 1989-1992: aantal (n), totale inkomsten, gemiddelde, standaard afwijking (stdev), mediaan, minimum en maximum

in hele guldens		subsidies	opdrachten	aankopen	totaal
fotografen	n	294	34	102	320
	totale inkomsten	10.096.289	512.175	1.663.003	12.271.467
	gemiddelde	34.341	15.064	16.304	38.348
	stdev	28.405	16.277	38.735	40.395
	mediaan	30.442	12.265	6.000	30.431
	minimum	2.500	1.000	550	650
	maximum	139.842	65.000	339.079	339.079
opdrachtfotografen	n	39	11	30	48
	totale inkomsten	1.987.179	249.557	534.513	2.771.249
	gemiddelde	50.953	22.687	17.817	57.734
	stdev	34.552	18.635	29.570	53.912
	mediaan	42.000	16.000	9.000	42.334
	minimum	5.000	3.500	750	2.500
	maximum	127.000	60.000	160.381	293.601
GKf-fotografen	n	39	3	12	43
	totale inkomsten	1.529.274	45.400	102.537	1.677.211
	gemiddelde	39.212	15.133	8.545	39.005
	stdev	26.249	961	7.222	27.014
	mediaan	37.500	15.300	6.650	35.000
	minimum	5.000	14.100	1.590	1.716
	maximum	110.060	16.000	23.400	110.060
niet-fotografen	n	2402	410	2379	4359
	totale inkomsten	61.491.200	10.809.240	52.609.206	124.907.145
	gemiddelde	25.600	26.364	22.114	28.655
	stdev	25.867	50.842	81.482	67.352
	mediaan	15.000	10.000	4.959	10.435
	minimum	750	175	39	39
	maximum	215.060	678.615	2.285.739	2.285.739

Behalve in de verdeling van de totale inkomsten in subsidies, opdrachten en aankopen zijn er nog interessante verschillen in de gemiddelde inkomsten, zowel binnen de subsidies, opdrachten en aankopen als voor de som van het inkomen uit deze drie typen instrumenten. Om met het laatste te beginnen valt op dat fotografen met een gemiddeld inkomen van bijna 38.400 gulden in vier jaar een honorarium hebben dat gemiddeld bijna 10.000 gulden hoger is dan dat van niet-fotografen. De laatsten hebben een gemiddeld inkomen van bijna 28.700 gulden. De opdrachtfotografen hebben in dit licht een uitzonderlijk hoog gemiddeld inkomen, te weten zo'n 57.700 gulden. De GKf-fotografen zitten ongeveer op

het gemiddelde van de totale groep fotografen met gemiddeld 39.000 gulden in de vier jaren.

Deze verschillen in gemiddelde totaal-inkomsten zijn goeddeels terug te voeren op de verschillen in de gemiddelde subsidie-inkomsten. In het subsidiecircuit halen fotografen het belangrijkste bestanddeel van hun honorarium. Gemiddeld hebben fotografen een inkomen van 34.300 gulden uit subsidies tegen 25.600 voor niet-fotografen. Bij de opdracht- en GKf-fotografen is dat respectievelijk bijna 51.000 gulden en ongeveer 39.200 gulden. De opdrachtfotografen hebben dus in vergelijking met niet-fotografen een bijna twee maal zo hoog inkomen uit subsidies. Fotografen blijven wat betreft het inkomen uit opdrachten (zonder de foto-opdrachten uit het Verruimd Opdrachtenbeleid) achter bij niet-fotografen. Niet-fotografen hebben een gemiddeld inkomen van zo'n 26.400 gulden uit opdrachten en fotografen blijven hier gemiddeld zo'n 11.000 gulden (de totale groep fotografen en de GKf-fotografen) tot ongeveer 3.700 gulden (opdrachtfotografen) onder. Ook wat betreft de aankopen blijven fotografen achter bij niet-fotografen. De laatsten hebben gemiddeld 22.100 gulden uit aankopen verdiend, terwijl de fotografen als totale groep en ook de opdrachtfotografen respectievelijk 5.800 en 4.300 gulden minder hebben. De GKf-fotografen hebben een opvallend laag gemiddeld inkomen uit de aankopen: ongeveer 8.500 gulden.

Uit de standaard deviatie en het mediane inkomen is af te leiden hoe groot de gelijkheid van inkomensverdeling onder de vier groepen is. Het mediane inkomen geeft aan wat de eerste 50% in een bepaalde groep heeft verdiend. De eerste 50% van de totale groep fotografen heeft zo'n 30.400 gulden uit alle instrumenten te zamen verdiend tegen 10.400 gulden onder de eerste 50% van de niet-fotografen. Dat betekent dat de inkomens onder de fotografen minder scheef zijn verdeeld dan onder de niet-fotografen. Vooral onder de niet-fotografen verdienen veel kunstenaars weinig en weinig kunstenaars veel. Onder de fotografen als totale groep, en ook onder de opdrachtfotografen en de GKf-fotografen vinden we een gelijkere verdeling van het inkomen: velen verdienen zelfs een inkomen dat niet ver van het totaal-gemiddelde ligt. Bij de subsidies zien we de verschillen nog eens duidelijker terugkeren. Hier blijkt dat fotografen een twee maal zo hoog mediaan inkomen hebben dan de niet-fotografen. Onder de opdrachtfotografen is dat bijna drie maal en onder de GKf-fotografen is het ruim twee maal zo hoog dan onder de niet-fotografen. Ook bij de opdrachten ligt het mediane inkomen van fotografen dicht bij het gemiddelde (12.265 mediaan tegen 15.100 gemiddeld) dan bij de niet-fotografen (10.000 mediaan tegen 26.400 gemiddeld). Opdrachtfotografen en GKf-fotografen wijken niet veel af van hetgeen voor fotografen als totale groep geldt. Onder fotografen geldt dus dat het inkomen uit opdrachten gelijk is verdeeld dan onder de niet-fotografen. Is de inkomensverdeling bij de aankopen bij de fotografen scheef (weinig verdienen veel), dan is die bij de niet-fotografen nog schever: de eerste 50% van de niet-fotografen verdient nog geen vijfde van het gemiddelde inkomen uit de aankopen. Onder opdracht- en GKf-fotografen is het inkomen uit aankopen nog minder scheef dan onder de fotografen als totale groep.

Tot slot van deze paragraaf over inkomens is gekeken naar de verschillen tussen de fotografen en niet-fotografen uit de vier grote steden en uit de rest van Nederland. Wat

het gemiddeld totaal-inkomen uit alle acht instrumenten te zamen betreft hebben fotografen uit andere plaatsen dan de vier grote steden de gunstigste inkomenspositie. Zij verdienen gemiddeld zo'n 2.500 gulden meer dan de fotografen uit de vier grote steden. Bij de opdrachtfotografen is dat zelfs gemiddeld 18.000 gulden meer (zij het dat onder degenen die niet in de vier grote steden wonen de inkomens duidelijk schever verdeeld zijn dan onder de opdrachtfotografen uit de vier grote steden), en bij de GKf-fotografen is dat gemiddeld 3.400 gulden meer. Bij niet-fotografen is het precies andersom: daar verdienen kunstenaars uit de vier grote steden gemiddeld 5.200 gulden meer dan de kunstenaars uit de andere plaatsen in Nederland. Wat betreft de subsidies vinden zowel bij fotografen als bij niet-fotografen dat degenen uit de vier grote steden een hoger gemiddeld inkomen hebben dan degenen uit andere plaatsen. Uitzondering zijn de opdrachtfotografen: hier verdienen degenen uit de vier grote steden duidelijk minder dan degenen uit andere plaatsen. Bij de opdrachten en ook bij aankopen vinden we bij elke groep dat degenen uit de vier grote steden minder verdienen dan degenen uit de overige plaatsen. Steeds zijn onder de opdrachtfotografen de verschillen het grootst.

3.6 Resumé

Tussen 1989 en 1992 zijn 754 fotografen en 8292 niet-fotografen met het Rijkscircuit in aanraking geweest. Van de fotografen heeft 43% en van de niet-fotografen 53% minstens één keer een subsidie, een opdracht of aankoop gehad. Van de opdrachtfotografen onder de fotografen heeft 58% wel eens een subsidie, opdracht of aankoop gehad. Voor de leden van de beroepsvereniging GKf onder de 754 fotografen is dat 56%.

Van de subsidie-aanvragen is voor de fotografen als totale groep 41%, van de opdrachtfotografen 85%, van de GKf-fotografen 62% en van de niet-fotografen 36% met een subsidie gehonoreerd. Ook wat betreft opdrachten (buiten de foto-opdrachten) springen de opdrachtfotografen er gunstig uit. Zo'n 13% van hen heeft een opdracht gehad tegen 4% van de GKf-fotografen en 5% voor de totale groep fotografen en voor de groep niet-fotografen. Hetzelfde geldt voor aankopen: 39% van de opdrachtfotografen tegen 18% van de GKf-fotografen, 15% van de fotografen als totale groep en 30% van de niet-fotografen zijn voor aankopen in aanmerking gekomen. Hier blijven de fotografen als totale groep en de GKf-fotografen dus achter bij de niet-fotografen. Kijken we echter alleen naar de scores op de Rijksaankopen en Museumaankopen dan valt op dat respectievelijk 12%, 36%, 18% en 7% van de fotografen, opdrachtfotografen, GKf-fotografen, respectievelijk niet-fotografen hiervoor in aanmerking zijn gekomen. Geconcludeerd kan worden dat fotografen beter in het niet-particuliere zogenoemde 'functionarissencircuit' scoren dan niet-fotografen.

In de totale groep fotografen en in de groep GKf-fotografen scoren degenen uit de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) beter dan degenen uit de overige plaatsen in Nederland. Onder de niet-fotografen is zo'n verschil niet gevonden. Onder de opdrachtfotografen scoren juist degenen buiten de vier grote steden beter.

Onder fotografen komen vaker dezelfde voor subsidies, opdrachten en aankopen in aanmerking dan onder niet-fotografen. Zeker voor opdracht fotografen geldt dat in het Rijkscircuit een zekere stalvorming heeft plaats gevonden. Hiermee wordt bedoeld dat een bepaalde groep vaker opnieuw voor subsidies, opdrachten en aankopen in aanmerking komt dan voor andere groepen het geval is. Onder de opdracht fotografen komt 13% voor alle drie de typen instrumenten in aanmerking. Bij de fotografen als totale groep is dat 6%, bij de GKf-fotografen 0% en bij de niet-fotografen 3%.

Mogelijk dat het lager aandeel fotografen dan niet-fotografen dat voor subsidies, opdrachten en aankopen in aanmerking is gekomen toch vaker achtereen in aanmerking is gekomen voor subsidies, opdrachten en aankopen. Als we kijken naar het aantal keren dat fotografen een subsidie-toekenning hebben is er nauwelijks verschil tussen fotografen en niet-fotografen. De opdracht fotografen hebben opvallend vaker en de GKf-fotografen opvallend minder vaak een subsidie-toekenning gehad. Bij de opdrachten is er nauwelijks verschil tussen de vier groepen. Alleen de GKf-fotografen blijken minder vaak opdrachten te krijgen. Er is geen verschil tussen fotografen als totale groep en de niet-fotografen wat betreft het aantal keren dat zij voor de aankoopinstrumenten in aanmerking zijn gekomen. Wel hebben de opdracht fotografen veel vaker en de GKf-fotografen veel minder vaak aankopen gehad. De fotografen als totale groep en zeker de opdracht fotografen scoren, als we alle scores op alle instrumenten afzonderlijk tellen, opvallend beter dan niet-fotografen. GKf-fotografen blijven opnieuw achter. Fotografen en dan vooral de opdracht fotografen scoren op meer verschillende instrumenten dan niet-fotografen.

Doordat fotografen en zeker de opdracht fotografen vaker en meer op verschillende instrumenten scoren blijft de totale mate van erkenning in het Rijkscircuit van fotografen als totale groep niet achter bij die van niet-fotografen. De gemiddelde mate van institutionele erkenning van opdrachtkunstenaars is laag tot modaal, van alle andere groepen is die laag. Voor alle groepen geldt dat de mate van erkenning voor degenen uit de vier grote steden iets hoger is dan die voor degenen uit de overige plaatsen. Alleen onder de GKf-fotografen is het verschil opvallend.

Fotografen, die met 754 in totaal 8% van alle kunstenaars uitmaken, hebben met 12,3 miljoen gulden 9% van alle honoraria in het Rijkscircuit in de periode 1989-1992 verdiend. Zij hebben een gemiddeld inkomen over de vier jaren dat met 38.300 gulden bijna 10.000 gulden hoger is dan dat van niet-fotografen. De opdracht fotografen en GKf-fotografen hebben een gemiddeld inkomen van respectievelijk 57.700 gulden en 39.000 gulden. Dit hogere inkomen is vooral terug te voeren op het hoge aandeel subsidies in het inkomen van fotografen. Onder fotografen als totale groep maken inkomsten uit subsidies 82%, onder opdracht fotografen 72%, onder GKf-fotografen 91% en onder niet-fotografen 49% van het totaal uit. Het is ook alleen bij subsidies dat de groepen fotografen een hoger gemiddeld inkomen hebben. Bij opdrachten en aankopen hebben niet-fotografen een hoger gemiddeld inkomen. Opdracht fotografen scoren vaker, ook op subsidies, en hebben alleen daarom al een duidelijk hoger gemiddeld inkomen. GKf-fotografen scoren wel minder vaak in het hele Rijkscircuit, maar omdat subsidies een zeer belangrijk aandeel vormen van hun totaal-inkomen komt hun gemiddeld totaal-inkomen toch nog relatief hoog uit. In

het kader van de subsidie-instrumenten worden goeddeels vaste bedragen uitgekeerd en daarom zien we dat de inkomensverdeling onder fotografen gelijk is dan onder niet-fotografen. Fotografen van buiten de vier grote steden hebben de gunstigste inkomenspositie. Dat is vooral het geval voor opdracht Fotografen. Bij de niet-fotografen is dat precies andersom. Kunstenaars uit de vier grote steden hebben onder de niet-fotografen een betere inkomenspositie. Behalve bij de opdracht Fotografen hebben in alle andere groepen degenen uit de vier grote steden een hoger gemiddeld inkomen uit subsidies dan degenen uit de overige plaatsen. Bij opdrachten en aankopen hebben diegenen (fotograaf of niet-fotograaf) van buiten de vier grote steden de beste inkomenspositie.

Hoofdstuk 4

Conclusies

4.1 Inleiding

Dit onderzoek geeft inzicht in de positie van zo'n 750 fotografen in het circuit van Rijksinstrumenten van beeldende kunstbeleid. Er is voor gekozen al diegenen in dit onderzoek als fotograaf mee te nemen die een poging hebben gedaan in aanmerking te komen voor fotografie-subsidies en/of die als fotograaf zijn uitgenodigd foto-opdrachten van het Verruimd Opdrachtenbeleid te aanvaarden. Op deze wijze hebben we een vrij brede groep kunstenaars tot fotograaf benoemd. Onder de 750 fotografen zullen er fotografen zitten die vooral vrij werk maken, fotografen die vrij werk met gebonden vormen combineren, maar ook beeldende kunstenaars die fotografie zien als één van de media waarmee zij autonoom werk maken en die wellicht ook ander niet-fotografisch werk maken. Ook fotojournalisten of documentaire fotografen, die wellicht juist geen kunstfoto's willen maken en in hun werk wars zijn van concepten, encenering of esthetiek, kunnen zich in deze groep bevinden. Van de 750 fotografen hebben we diegenen afgezonderd die specifiek foto-opdrachten hebben gekregen, in totaal 83 fotografen, en diegenen die lid zijn van de beroepsvereniging van fotografen GKf, precies 77 in getal.

Van deze twee specifieke groepen fotografen (de opdracht fotografen en de GKf-fotografen) en van de totale groep van de ongeveer 750 fotografen is in dit onderzoek gezien hoe zij scoren in het Rijkscircuit van instrumenten van beeldende kunstbeleid en in welke mate deze scores afwijken van die van de niet-fotografen. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen, zoals we die reeds in het vorige hoofdstuk hebben geresumeerd, op een rijtje gezet en worden enkele slotconclusies getrokken.

4.2 Erkenning

De positie van fotografen in het Rijkscircuit van instrumenten van beeldende kunstbeleid wijkt af van die van niet-fotografen. Van de 754 fotografen heeft 43% en van de bijna 8300 niet-fotografen heeft 53% minstens één keer een subsidie, een opdracht of aankoop gehad. Van de 83 opdracht fotografen onder de fotografen heeft 58% wel eens een subsidie, opdracht of aankoop gehad. Voor de 77 leden van de beroepsvereniging GKf onder de 754 fotografen is dat 56%.

Van de subsidie-aanvragen is voor de fotografen als totale groep 41%, van de opdracht fotografen 85%, van de GKf-fotografen 62% en van de niet-fotografen 36% met een subsidie gehonoreerd. Ook wat betreft opdrachten (waarbij de specifieke foto-opdrachten buiten beschouwing zijn gelaten) springen de opdracht fotografen er gunstig uit. Zo'n

13% van hen heeft een opdracht gehad tegen 4% van de GKf-fotografen en 5% voor de totale groep fotografen en voor de groep niet-fotografen. Hetzelfde geldt voor aankopen: 39% van de opdrachtfotografen tegen 18% van de GKf-fotografen, 15% van de fotografen als totale groep en 30% van de niet-fotografen zijn voor aankopen in aanmerking gekomen. Kijken we echter alleen naar de scores op de Rijksaankopen en Museumaankopen dan valt op dat respectievelijk 12%, 36%, 18% en 7% van de fotografen, opdrachtfotografen, GKf-fotografen, respectievelijk niet-fotografen hiervoor in aanmerking zijn gekomen. Geconcludeerd kan worden dat fotografen beter in het niet-particuliere zogenoemde 'functionarissencircuit' scoren dan niet-fotografen.

In de totale groep fotografen en in de groep GKf-fotografen scoren degenen uit de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) beter dan degenen uit de overige plaatsen in Nederland. Onder de niet-fotografen is zo'n verschil niet gevonden. Onder de opdrachtfotografen scoren juist degenen buiten de vier grote steden beter.

Onder fotografen komen vaker dezelfde voor subsidies, opdrachten en aankopen in aanmerking dan onder niet-fotografen. Zeker voor opdrachtfotografen geldt dat in het Rijkscircuit een zekere stalvorming heeft plaats gevonden. Hiermee wordt bedoeld dat een bepaalde groep vaker opnieuw voor subsidies, opdrachten en aankopen in aanmerking komt dan voor andere groepen het geval is. Onder de opdrachtfotografen komt 13% voor alle drie de typen instrumenten in aanmerking. Bij de fotografen als totale groep is dat 6%, bij de GKf-fotografen 0% en bij de niet-fotografen 3%.

Mogelijk dat het lager aandeel fotografen dan niet-fotografen dat voor subsidies, opdrachten en aankopen in aanmerking is gekomen toch vaker achtereen in aanmerking is gekomen voor subsidies, opdrachten en aankopen. Als we kijken naar het aantal keren dat fotografen een subsidie-toekenning hebben is er nauwelijks verschil tussen fotografen en niet-fotografen. De opdrachtfotografen hebben opvallend vaker en de GKf-fotografen opvallend minder vaak een subsidie-toekenning gehad. Bij de opdrachten is er nauwelijks verschil tussen de vier groepen. Alleen de GKf-fotografen blijken minder vaak opdrachten te krijgen. Er is geen verschil tussen fotografen als totale groep en de niet-fotografen wat betreft het aantal keren dat zij voor de aankoopinstrumenten in aanmerking zijn gekomen. Wel hebben de opdrachtfotografen veel vaker en de GKf-fotografen veel minder vaak aankopen gehad. De fotografen als totale groep en zeker de opdrachtfotografen scoren, als we alle scores op alle instrumenten afzonderlijk tellen, opvallend beter dan niet-fotografen. GKf-fotografen blijven opnieuw achter. Fotografen en dan vooral de opdrachtfotografen scoren op meer verschillende instrumenten dan niet-fotografen.

Doordat fotografen en zeker de opdrachtfotografen vaker en meer op verschillende instrumenten scoren blijft de totale mate van erkenning in het Rijkscircuit van fotografen als totale groep niet achter bij die van niet-fotografen. De gemiddelde mate van institutionele erkenning van opdrachtkunstenaars is laag tot modaal, van alle andere groepen is die laag. Voor alle groepen geldt dat de mate van erkenning voor degenen uit de vier grote steden iets hoger is dan die voor degenen uit de overige plaatsen. Alleen onder de GKf-fotografen is het verschil opvallend.

4.3 Inkomensvorming

Fotografen, die met 754 in totaal 8% van alle kunstenaars uitmaken, hebben met 12,3 miljoen gulden 9% van alle honoraria in het Rijkscircuit in de periode 1989-1992 verdiend. Zij hebben een gemiddeld inkomen over de vier jaren dat met 38.300 gulden bijna 10.000 gulden hoger is dan dat van niet-fotografen. De opdrachtfotografen en GKf-fotografen hebben een gemiddeld inkomen van respectievelijk 57.700 gulden en 39.000 gulden.

Dit hogere inkomen is vooral terug te voeren op het hoge aandeel subsidies in het inkomen van fotografen. Onder fotografen als totale groep maken inkomsten uit subsidies 82%, onder opdrachtfotografen 72%, onder GKf-fotografen 91% en onder niet-fotografen 49% van het totaal uit. Het is ook alleen bij subsidies dat de groepen fotografen een hoger gemiddeld inkomen hebben. Bij opdrachten en aankopen hebben niet-fotografen een hoger gemiddeld inkomen. Opdrachtfotografen scoren vaker, ook op subsidies, en hebben alleen daarom al een duidelijk hoger gemiddeld inkomen. GKf-fotografen scoren wel minder vaak in het hele Rijkscircuit, maar omdat subsidies een zeer belangrijk aandeel vormen van hun totaal-inkomen komt hun gemiddeld totaal-inkomen toch nog relatief hoog uit. In het kader van de subsidie-instrumenten worden goeddeels vaste bedragen uitgekeerd en daarom zien we dat de inkomensverdeling onder fotografen gelijkjer is dan onder niet-fotografen.

Fotografen van buiten de vier grote steden hebben de gunstigste inkomenspositie. Dat is vooral het geval voor opdrachtfotografen. Bij de niet-fotografen is dat precies andersom. Kunstenaars uit de vier grote steden hebben onder de niet-fotografen een betere inkomenspositie. Behalve bij de opdrachtfotografen hebben in alle andere groepen degenen uit de vier grote steden een hoger gemiddeld inkomen uit subsidies dan degenen uit de overige plaatsen. Bij opdrachten en aankopen hebben diegenen (fotograaf of niet-fotograaf) van buiten de vier grote steden de beste inkomenspositie.

4.4 Slot

Het blijkt dat de positie van fotografen tot op zekere hoogte zowel negatiever als positiever is dan die van niet-fotografen. Een kleiner aandeel fotografen dan niet-fotografen komt in aanmerking voor subsidies, opdrachten en aankopen in het Rijkscircuit van instrumenten van beeldende kunstbeleid. Het aandeel aanvragen voor subsidies dat onder fotografen ook daadwerkelijk wordt gehonoreerd met een subsidie is echter beduidend hoger dan onder niet-fotografen. In de opdracht- en aankoopinstrumenten blijven fotografen enigszins achter op niet-fotografen. Daarbij moet de kanttekening gemaakt worden dat mogelijk de positie van fotografen bij de aankopen positiever is dan uit dit onderzoek naar voren komt. Waarschijnlijk verkopen fotografen via de aan de Rentesubsidieregeling deelnemende galeries meer werk dan uit de registraties blijkt. Laten we Rentesubsidieregeling buiten beschouwing dan doen fotografen het beter wat de aankopen betreft dan de niet-fotogra-

fen. Ook wat betreft de opdrachten is de positie van fotografen te nuanceren. In dit onderzoek is gekeken naar de scores van fotografen op opdrachten die niet specifiek voor fotografie zijn bedoeld. Hier moeten fotografen dus concurreren met niet-fotografen. De fotografen als totale groep en de GKf-fotografen blijven iets achter op de niet-fotografen. De opdrachtfotografen (die voor de fotoregeling binnen het Verruimd Opdrachtenbeleid in aanmerking zijn gekomen) scoren veel beter dan niet-fotografen. Hiernaast bestaat er voor fotografen dus nog de specifiek op fotografie gerichte opdrachtregeling binnen het Verruimd Opdrachtenbeleid.

Fotografen die in aanmerking gekomen zijn voor subsidies, opdrachten en aankopen scoren op de meeste fronten beter dan niet-fotografen. Zij komen vaker voor de instrumenten in aanmerking, komen ook vaker voor verschillende instrumenten in aanmerking, en, niet onbelangrijk, zij hebben een hoger inkomen uit het Rijkscircuit. Dat inkomen is ook redelijk gelijk verdeeld over de groep fotografen. Onder de niet-fotografen zien we een veel grotere inkomensongelijkheid. Eenmaal in het Rijkscircuit bekleeden fotografen een positie die voor de meeste niet-fotografen, die bovendien veelal geen mogelijkheid hebben om gebonden werk aan te nemen, benijdenswaardig is.

Met uitzondering van de rentesubsidieregeling lijken de Rijksinstrumenten van beeldende kunstbeleid goed rekening te houden met fotografen. Als fotografen in het circuit zitten is er hiernaast nog sprake van een zogenoemde stalvorming: het zijn vaker dezelfde die subsidies, opdrachten en aankopen krijgen dan het geval is bij niet-fotografen. Meer fotografen in het Rijkscircuit betrekken, ofte wel het spreiden van het huidige aantal subsidies, opdrachten en aankopen over meer fotografen, heeft als nadeel dat de koek met meer personen gedeeld moet worden en dat fotografen, voor zover zij afhankelijk zijn van het Rijkscircuit, een met beeldende kunstenaars vergelijkbaar lage inkomenspositie krijgen. Het intensiveren van fotografie-subsidies, -opdrachten en -aankopen binnen het huidige budget heeft uiteraard als nadeel dat de inkomenspositie van beeldende kunstenaars in het Rijkscircuit verder wordt aangetast. In de discussie over een positieverbetering van fotografen in het Rijkscircuit moet met beide nadelen rekening worden gehouden.

Referenties

- Gubbels, T. (1995). *Korting en krediet voor beeldende kunst II. De Rentesubsidieregeling kunstaankopen (1984-1995) tegen de achtergrond van ontwikkelingen in beeldende kunst, beleid en markt*. Boekmancahier, 7, 24, 193-204.
- Vinken, H., & Dun, L. van, 1994. *Beeldende kunstbeleid WVC. Subsidies, opdrachten en aankopen 1984-1991*. Rijswijk: Ministerie van OCenW.
- Vinken, H., & Dun, L. van, 1995. *Beeldende kunstbeleid OCenW. Subsidies, opdrachten en aankopen 1989-1992*. Rijswijk: Ministerie van OCenW.